

Veterinærhøgskolen i Oslo

Transformasjon og etterbruk av funksjonstømt institusjonsbebyggelse

Afgang forår 2022

Tilde Thorleifsson

Kulturarv, Transformation og Restaurering

Afgang forår 2022

Tilde Thorleifsson

Det Kongelige Akademi

Kulturarv, Transformation og Restaurering

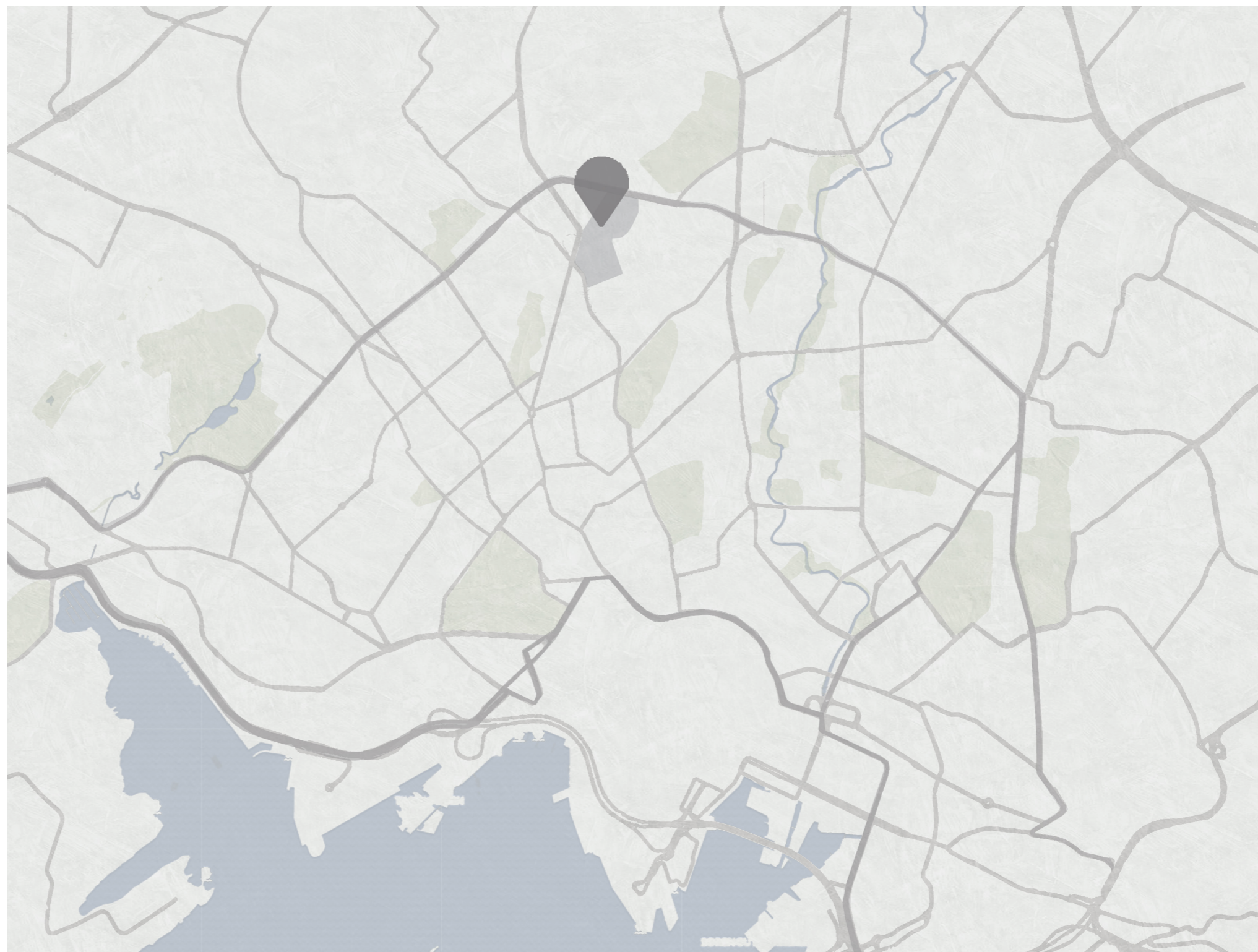
Veildere

Christoffer Harlang

Lars Rolfsted Mortensen

Petra Gipp

Innledning	7
Intensjon	9
Veterinærhøgskolen i Oslo	
Historie	17
En by i byen	19
Fremtidsplaner	21
Arkitektur	23
Metode	36
Avleveringskrav	37
Kilder	38

Kart over Oslo

Veterinærhøgskolens plassering på Adamstuen nord i Oslo

Innledning

I 1891 ble Veterinærinstituttet etablert i Oslo og i 1936 åpnet Veterinærhøgskolen sine dører på Adamstuen. I nærmest hundre år har området gjennomgått store utvidelser og utgjør i dag 65 mål og 59.000 m² bygningsmasse med særegne kulturelle verdier. I løpet av 2021 flyttet Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU, tidligere Norges Veterinærhøgskole) og Veterinærinstituttet ut av sine lokaler på Adamstuen i Oslo. Dette grunnet en samlokalisering med NMBU på Ås utenfor Oslo. Tilbake står et stort, tomt og avlukket område i Oslo med en uvis fremtid i vente.

Den tidligere Veterinærhøgskolens grunn skaper sammen med nåværende og kommende fraflyttede institusjoner i hovedstadsområdet spørsmål om videre bruk av funksjonstomme bygninger. Som en fellesnevner blir eldre fredede signalbygg innlemmet i utvklinsforslagene, mens bygningsmasse uten tilkjent verneverdi blir foreslått revet.

Veterinærhøgskolens bebyggelse bærer ulik verneverdig status. Mens syv av de eldste bygningene er fredet, har 10 av de nyere bygningene status som kommunalt listeført uten juridiske vedtatte bestemmelser. Øvrige seks bygninger er ikke tilkjent verneverdi.

Mulighetsstudier for området gjennomført vinteren 2017/18 av fire ulike konsulentteam viser forskjellige tilnærminger til området. Felles for besvarelsene er den etterspurte større skalerte innfallsvinkel der den grundigere analysen av bygningenes ulike kvaliteter og mellomrom forsvinner i svaret etter en større helhetsplan for området. I forklaringen om å frigjøre plass og etterspørre krav for nye funksjoner skisser besvarelsene et gjennomsnittlig rivingsforslag på 26% av den eksisterende nyere bebyggelsen.

Jeg vil i denne avgangsuppgave om etterbruk av Veterinærhøgskolens bygninger primært fokusere på bygningene og utenomhusområdene som i dag ikke innehar bestemte fredningsverdier og således står i fare for riving. Mer spesifikt vil jeg undersøke strukturer og kvaliteter i den vestlige bebyggelse i den sydlige del anlagt i perioden 1962-96. Til forskjell fra den eldre og fredede bebyggelsen, er de nyere bygninger utført i et mer generisk uttrykk med mindre stedsspesifikke funksjoner og bygningselementer. Hvilke arkitektoniske grep vil ved slik bebyggelse sørge for å understøtte og utvikle bebyggelsens arkitektoniske kvaliteter og kjennetegn?

Skråfoto over Veterinærhøgskolen 2021
foto: Gule sider

Vestlig randbebyggelse sett fra indre gårdsrom
foto: privat

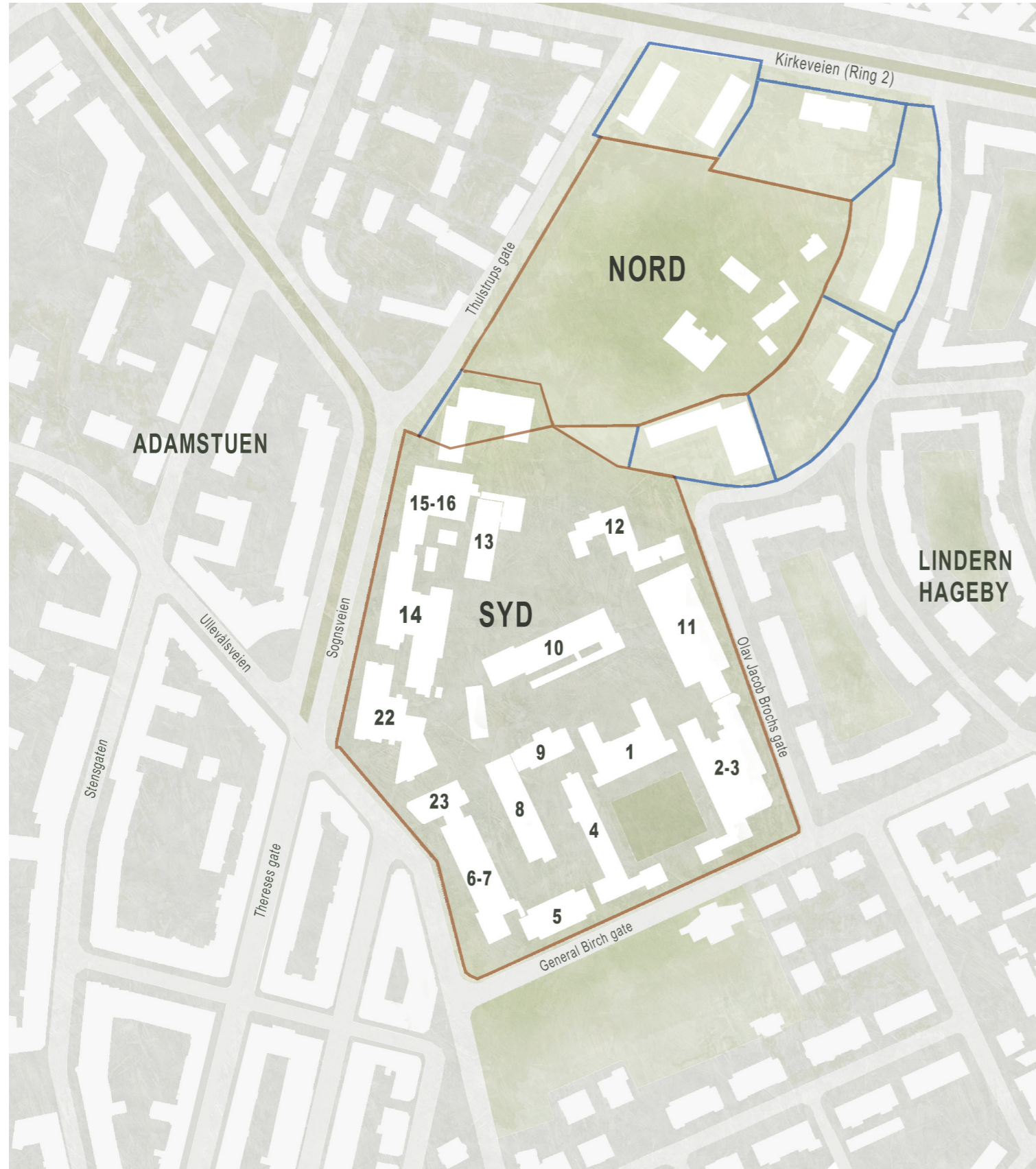
Intensjon

Intensjonen for oppgaven blir således å undersøke hvordan funksjonstomme institusjonsbygninger kan integreres i en fremtidig bæredyktig byutvikling i Oslo, fremfor å rives. Dette med fokus på bygninger anlagt i en tid hvor byggeindustrien flyttet seg fra byggeplassen og inn i fabrikkene med nye materialer og effektiviserte byggemetoder. Vårt forhold til arkitektur fra denne periode og opp mot vår egen samtid oppleves i det store bildet mer komplisert og tilegnes nesten utelukkende mindre kulturhistoriske og verneverdige fredningsverdier. Mest problematisk er at store mengder materielle ressurser investert i oppføring, blir ignorert i iveren etter å fornye med økonomisk vinnende prosjekter.

Prosjektets avgrensning er satt til den nyere bebyggelsen beliggende vest i områdets sydliggende del, ut mot Sognsveien i vest og Ullevålsveien i sydvest. Denne bebyggelse er oppført i antatt betong bekledd med rød tegl og er representativ for de øvrige bygninger i det samlede området. Min besvarelse vil således kunne ha overføringsverdi til Veterinærhøgskolens gjenstående bygningsmasse.

Den utvalgte bebyggelse står, som et resultat av tidvise bygningsutvidelser, i dag som en fysisk sammenhengende og kompleks bygningsform, men med en gjennomgående identitet i materiale og formspråk. Tross i at bebyggelsen representerer en avgjørende utvikling i Veterinærhøgskolens historie, skaper fraværet av stedsspesifikke identitetsbærende elementer og større funksjonsrettet interiør en svekket oppfattelse av bygningene som kulturbærende for områdets historie. Den lave tilstedeværelsen av tilkjente kulturhistoriske verdier gjør, sammen med den friere betongkonstruksjon, derimot endringspotensialet i bygningene større.

På bakgrunn av ovennevnte er et vesentlig grunnlag for oppgavebesvarelsen en undersøkelse av hvilke interiør- og eksteriørmessige strukturer, elementer og romligheter som i en kulturhistorisk transformasjon, burde bevares, integreres og/eller forsterkes, samtidig som endring- og gjenbrukspotensialet i bygningene og utenomhusområdene utnyttes. Undersøkelser gjort i denne fasen vil sette premissene for hvilke/hvilken bygning/bygninger jeg vil legge mitt konkrete nedslag.

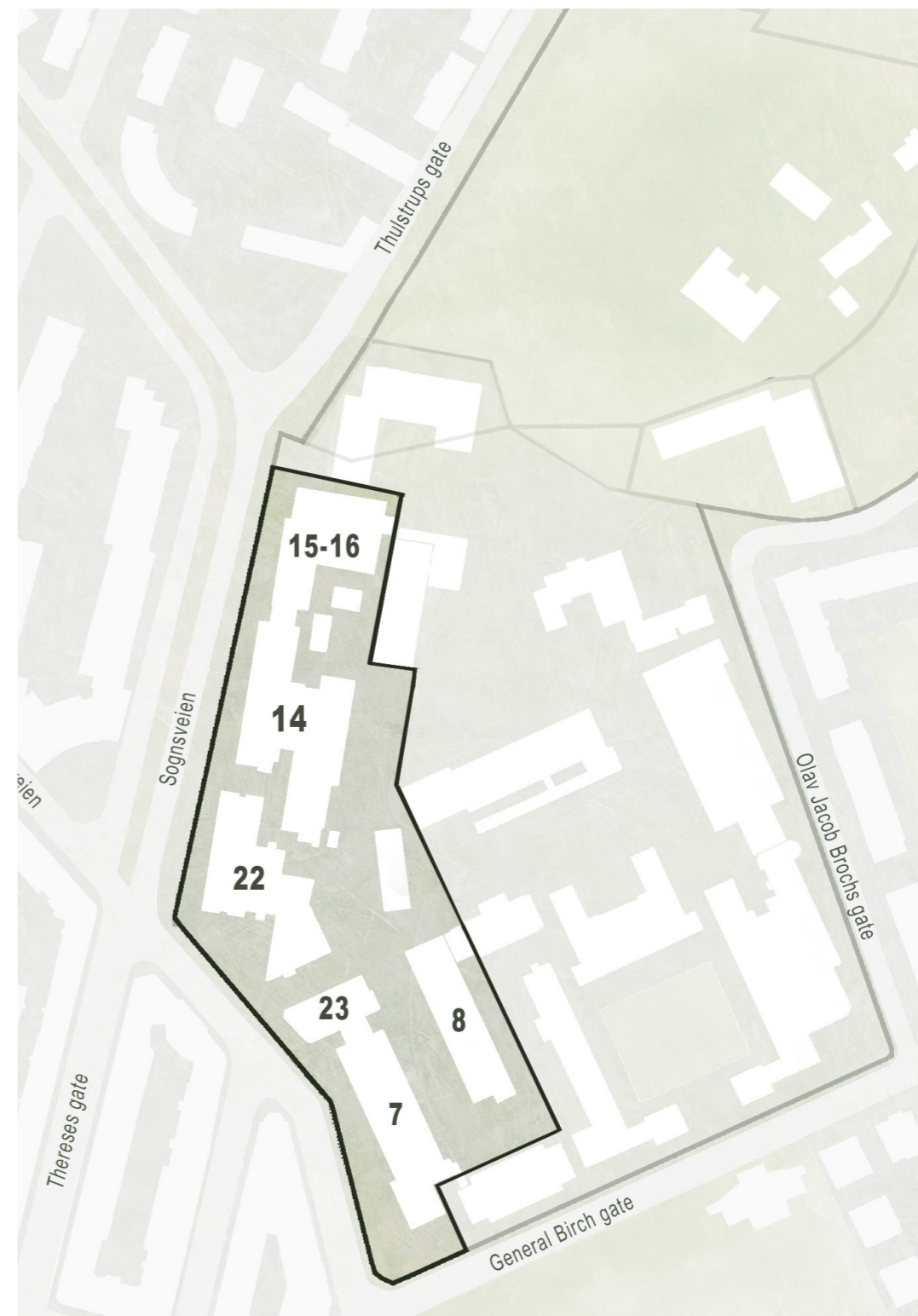
- Statlig
- Kommunalt eller privat

Kart A - situasjon frem til 2021

- 1: Hovedbygning
- 2-3: Kirurgisk klinikk
- 4: Medisinsk klinikk
- 5: Administrasjon
- 6-7: Laboratoriebygg
- 8: Fiskebygget
- 9: Patologi
- 10: Teknisk avdeling, kjernesentral
- 11: Røntgen/smådyrsklinikk
- 12: Medisinsk klinikk
- 13: Reproduksjon
- 14: FBF-bygget
- 15-16: Farmakologibygg
- 22: Fellesbygg
- 23: EØS-bygget

Utvalgt bebyggelse for prosjektets videre fase

Utvalgt bebyggelse for prosjektets videre fase

Flyfotografi 1972

Randsonebebyggelsen mot vest er ikke oppført. Nordvest mot Sognveien sees Farmakologibyget fra 1962 med tilhørende bibliotek.
foto: Fjellanger Widerø / Oslo Byarkiv

Norges Veterinærhøgskole 1945
foto: ukjent person/Oslo Museum

Historie

Oslo ble frem til stiftelsen av Christiania i 1624 betegnet som en middelalderby. Ettersom befolkningen vokste ble jordområdene rundt byen inndelt i løkker som bymark tilegnet byens borgere for matproduksjon og dyrehold. På 1800-tallet akselererte byens befolkning og mens industrien utvidet sine anlegg rundt Akerselva, ble løkkene og gårdene som omkranset bygrensen erstattet med bolig- og institusjonsbebyggelse. I dag utgjør det tidligere grenseområdet en utydelig konstellasjon av gamle trevillaer, boligkvartaler og institusjoner.

Veterinærhøgskolens plassering på Adamstuen i Oslo utgjorde et slikt tidligere grenseområde utenfor bykjernen. I 1911 ble løkkeområdet oppkjøpt av kommunen og i 1914 ble Veterinærinstituttet etablert etter behov for behandling og forskning på animalsk og human helse. Avgjørende for plasseringen var nærheten til nordliggende Ullevål Sykehus. I 1936 stod Veterinærhøgskolens første bygninger på Adamstuen klare til bruk. Dette i en tid hvor det omkringliggende landskapet gjennomgikk store forandringer. Nye trikkeskinner ble lagt opp til Adamstuen og boligkvartaler ble anagt i 1920-årenes klassisisme. Etter 2. verdenskrig var området rundt Veterinærhøgskolen nesten ferdig utviklet og igjen gjenstod utvidelse av den voksende institusjonen som ble utvidet med nye bruksbygninger, klinikker og laboratoriumsbygg. Mens Veterinærhøgskolens siste byggetrinn tilhører 1990-tallet, har det har siden 70-tallet vært minimalt nybebyggelse i området rundt.

Det ble i 2008 vedtatt å flytte Veterinærhøgskolen og Veterinærinstituttet til Ås i en integrering med NMBU. Høsten 2021 flyttet de siste avdelinger ut, og området står pr. dags dato tomt og uten vedtatte fremtidsplaner.

Adamstuen er i dag et etablert og attraktivt boligområde som har utviklet seg fra en perifer beliggenhet mellom by og land til å bli en fortettet del av byen. Grunnet stedets tidligere plassering tett på den gamle bygrensen utgjør Adamstuen i dag et sammensatt spekter av byvillaer, gjenværende gårder, boligkvartaler, hovedveier og større helse- og kulturinstitusjoner.

Veterinærhøgskolen 2022
foto: privat

En by i byen

I anledning Veterinærhøgskolens 75 års jubileum i 2010 ga arkitekt Peter Butenchøn et følgende bilde av Veterinærhøgskolen:

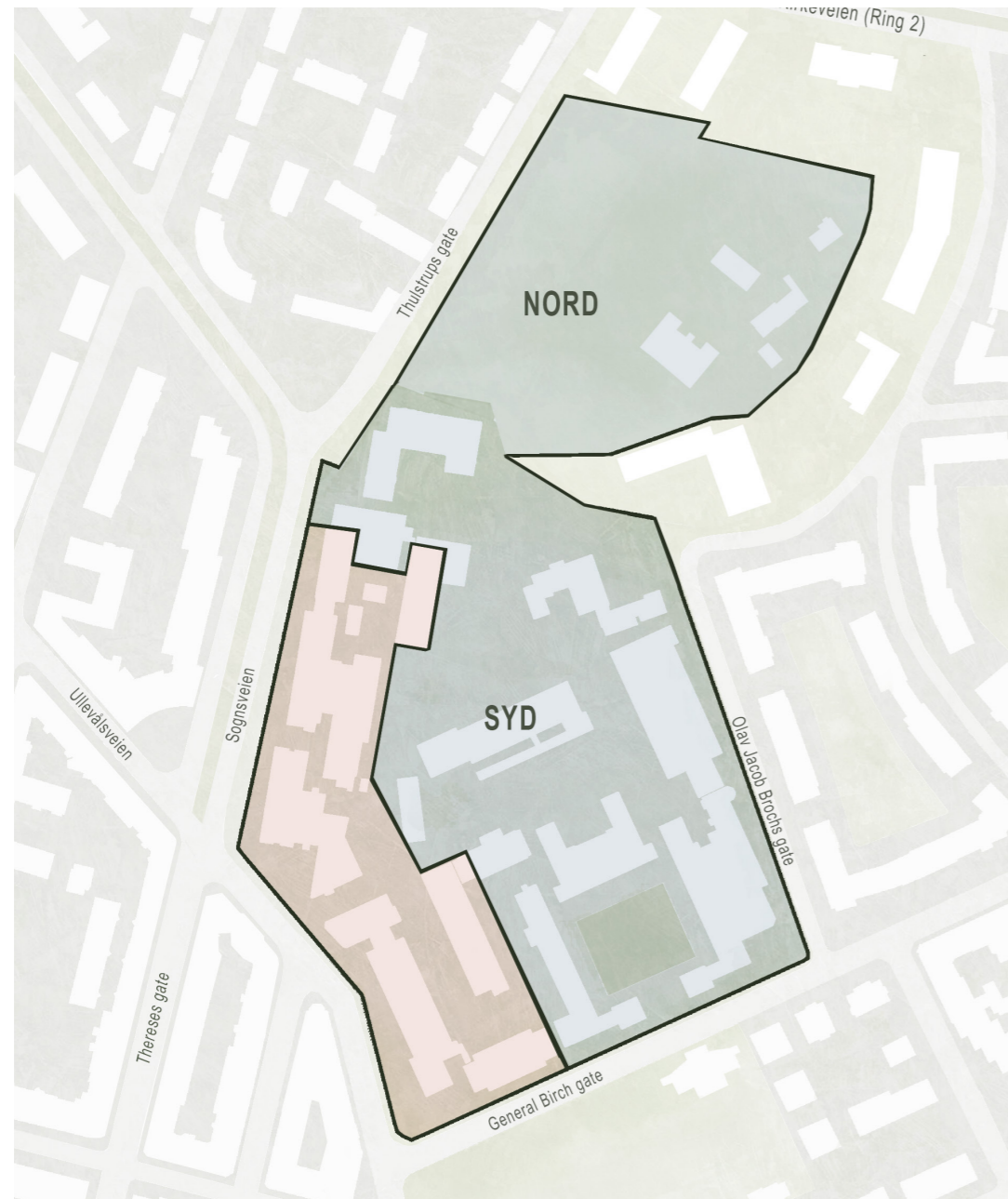
“Veterinærhøgskolens bygninger ligger tilbaketrukket utenfor allfarvei på Adamstuen i Oslo (...) Folk flest vet knapt hva som skjuler seg i de store bygningene bak Ullevålsveien. De har kanskje merket seg at det er dyr der, særlig barn har kjent gårdslukten som av og til siver ut fra området, og de uvante lydene av dyr som jamrer og bjeffer, vrinsker og rauter. Men spør du om hvor Veterinærhøgskolen er, så vil nok de fleste riste litt spørrende på hodet. Det er som en liten by i byen, med sine særegne og litt aparte fortellinger”

Overordnet skråner landskapet i Oslo fra Nordmarka i nord sørover til et lavland som omkranser det innerste av Oslofjorden. Det skrånende landskapet utgjør et terreng av mindre hauger og daler. Eiendommen tilhørende Veterinærhøgskolen på Adamstuen er beliggende på et delvis flatt terreng omkranset av et kupert landskap.

Veterinærhøgskolen utgjør en bymessig struktur av stier, gater, grøntarealer og plassdannelser. Foruten den eldste bygning som åpner seg opp mot syd, opptrer randbebyggelsen i øst og vest som en bymur mot omverden. Inne på institusjonsområdet, ble høgskolens liv utfoldet. Her åpner landskapet seg opp med en utydelig sammenstilling av gamle lindetrær, enkeltstående bruksbygninger av garasjer og verksteder og gamle dyreinngjerdinger som vitner om samspillet mellom dyr og mennesker som foregikk på stedet. Mellom bygningene er det senere blitt fortettet med asfalterte plasser for parkering av biler, containere og annet funksjonelt utstyr.

Hundre års utvikling uten en helhetlig plan har gitt stedet en blandet identitet bestående av lokale miljøer og plassdannelser. Som følge av en suksessiv utvikling er distribusjonen og funksjonene spredt utover. Stedet oppleves både fragmentert i en mindre stram overordnet bygningsstruktur, og uformell i den oppstykkede og pragmatiske utformingen.

Veterinærhøgskolen utgjør en liten by i byen, et sted for seg selv, lukket fra omverden.

Eiendomsinndeling 2022

- Lagt ut for privat salg
- Oslo kommune

Fremtidsplaner

I 2016 ga Kommunal- og moderniseringsdepartementet Statsbygg i oppdrag å begynne prosessen med etterbruk og eventuelt salg av eiendommen tidligere tilhørende Veterinærhøgskolen. Prosjektet etterspurte “en målsetting om at eiendommen skal utvikles på slik måte som gir best verdi for staten og samtidig bidrar til en helhetlig og miljøvennlig byutvikling”.

Statsbygg fikk vinteren 2017/18 gjennomført mulighetsstudier av det kommende fraflyttede området. Mulighetsstudiene skulle fremlegge en byutviklingsstrategi og nye boformgrep for området med utgangspunkt i kommunens føringer om særskilt behov og krav til sosial infrastruktur. Et felles utgangspunkt for de gjennomførte mulighetststudiene var en bred kartlegging og beskrivelse av eiendommens mulighetsrom for å favne den samlede eiendommens kompleksitet. Målsetting om bred innlemmelse av nye funksjoner, økt arealutnyttelse og et samlet overordnet byplangrep for området, har vært prioritert fremfor fokus på konkrete nedslag rundt de ulike bygningenes arkitektoniske kjennetegn, kvaliteter og gjenbrukspotensialer. Dette gjelder også problematikken i å møte økonomiske målsettinger med politiske målsettinger for god byutvikling og ivaretagelse av kulturminner.

Statsbygg konkluderte med et lavt statlig behov for eiendommene, og Oslo kommune kjøpte sommeren 2021 3/4 av området for å sikre etablering av flere etterspurte kommunale tilbud. Uten tilkjent årsak ble den sydliggende eiendom oppdelt i en vestlig og østlig matrikkel. Den vestlige del som utgjør 15 mål og 30.000 m² vil følgende måned bli lagt ut for salg i det private markedet. Mitt prosjekts utvalgte bebyggelse inngår i denne matrikkel.

Denne nye eiendomsinndelingen, med ulike eiere, på tvers av det tidligere skoleområdet, kan gi en begrensning for en samlet byutvikling av det sydliggende området.

Ny og eldre bebyggelse
foto: privat

Arkitektur

Overordnet blir området tilhørende Veterinærhøgskolen inndelt i en nordlig og en sydlig del (kart A, s. 10). Mens den sydlige del er kompakt tilbygget med ulike funksjoner tilknyttet Veterinærhøgskolen, står den nordlige del fragmentert av et fåtall frittstående uavhengige institusjonsbygninger, derav sykehjem, barnehage og gårdsbebyggelse. Denne todeltheten kan forklares i at den eldre kommunegrensen mellom Oslo og Aker delte området i to. På tross av at området utgjør en samlet enhet, befinner bygningene tilhørende Veterinærhøgskolens drift seg i det sydliggende område.

Bebyggelse og uteområder i den sydlige del representerer Veterinærhøgskolens historikk som institusjon, med en spesialisert bygningsmasse oppført for å dekke institusjonens særskilte behov. Området består i dag av to bygningstyper, den eldre og den nyere. Den eldre bebyggelsen fra etableringen i 1936 er reist i tegl med grå teglpuss og valmet tak med et lavt pediment. Her strekker fasaden seg ut mot den sydliggende offentlighet og gir med sin tilbaketrekning plass til to utstrakte sidefløyer. Ved anleggelsen befant samtidens arkitektur seg i en overgang mellom nasjonalromantisk nybarokk og nyklassisme, og det sies at de monumentale byggene allerede ved sin anleggelse var stilmessig utdatert.

Den nyere bygningstypen utgjør det sydliggende områdets resterende bebyggelse. Anlagt i perioden 1962-96, med vesentlig plassering i sydvest, bærer de et gjennomgående formspråk av røde rektangulære teglvolumer med horisontale vindusbånd, og skaper således en samhörighet på tvers av byggeår og med ulike innrettede funksjoner. De to bygningstypene, den eldre og den nyere, skaper en naturlig avgrensning av oppgaven som kun innehar bebyggelse anlagt i den overnevnte nyere periode. Dette sammen med at den utvalgte bebyggelse tidligere ble anlagt med likheter i funksjon som laboratorium og lesesaler.

Ved oppføring av det første nyere anlegget i sydvest i 1962, ble et nytt formspråk introdusert. Ideen om monumentalitet og en sydgående akse ble erstattet med en løsere ordning i et mer tidsriktig formspråk. Her ønsket arkitekten, Ramm Østgaard, å orientere byggene innover mot Veterinærhøgskolens indre rom, med en strengere og avlukket fasade, som en mur, ut mot veien i vest. Utformingen skapte gode arealer mellom bygningene og en randsone som skjermet Veterinærhøgskolens indre aktiviteter fra offentligheten. Bygningene skulle være funksjonelt utformet og i sin tidsånd vise en måteholden tilnærming av offentlige midler. Overgangen fra det monumentale til det mer funksjonelle representerer en historie for ulike strategier for nasjonsbygging.

Farmakologibygget og FBF-bygget sett fra Sognsveien i vest
foto: privat

Uterom mellom Fellesbygget og FBF-bygget
foto: privat

15/16: Farmakologibygget

Areal: 2695 m²

Oppført: 1962

Opprinnelig funksjon: Institutt for mikrobiologi med studentlaboratorium og lesesal

Byggeteknikk: Oppført i antatt betong med fasader av rød frilagt tegl og vindusbånd med sorte karmmer

Kjennetegn: Inngangspartiet har et svakt overbygget parti, båret av tynne svartmålte tresøyler. Fysisk tilknyttet er et biblioteksbygg i nordøst hvor et lavt flatt tak er anlagt som tre nivåer i en svak skråning

6/7: Laboratoriebygget

Areal: 5480 m²

Oppført: 1971

Opprinnelig funksjon: laboratoriebygg, resepsjon, bibliotek

Byggeteknikk: Antatt konstruksjon i betong med rød frilagt tegl

Kjennetegn: Består av to bygninger, begge med horisontale betongbånd

8: Fiskebygget

Areal: 2854 m²

Oppført: 1974

Opprinnelig funksjon: Forskningsbygg for fisk med dyrestaller og obduksjonsrom

Byggeteknikk: Synlige konstruksjoner i betong. Brunmalte vinduskarmmer og sjalusier i tre. Mot øst ligger vinduene med avstand og ikke som et bånd

Kjennetegn: Opprinnelig to etasjer, men etter fire år tegnet på to tilbaketrunkne etasjer av samme arkitekt

14: FBF-bygget

Areal: 6962 m²

Oppført: 1978

Opprinnelig funksjon: Institutt for fysiologi, biokjemi og toksikologi

Byggeteknikk: Oppført i antatt betong med fasader av rød frilagt tegl. Vinduer med brunbeisete karmmer og sjalusifelter

Kjennetegn: En hard fasade mot Sognsveien i vest. Mer kompleks bygningsform av ulike volumer og høyder inn mot gårdstommet

22: Fellesbygget

Areal: 6964 m²

Oppført: 1996

Opprinnelig funksjon: Kontorer og auditorium

Byggeteknikk: Oppført i antatt betong med fasader av rød frilagt tegl

Kjennetegn: Kompleks byggeform av ulike volumer. Stort vindusparti mot sognsveien i vest

23: EØS-bygget

Areal: 1945 m²

Oppført: 1996

Opprinnelig funksjon: Kontorer

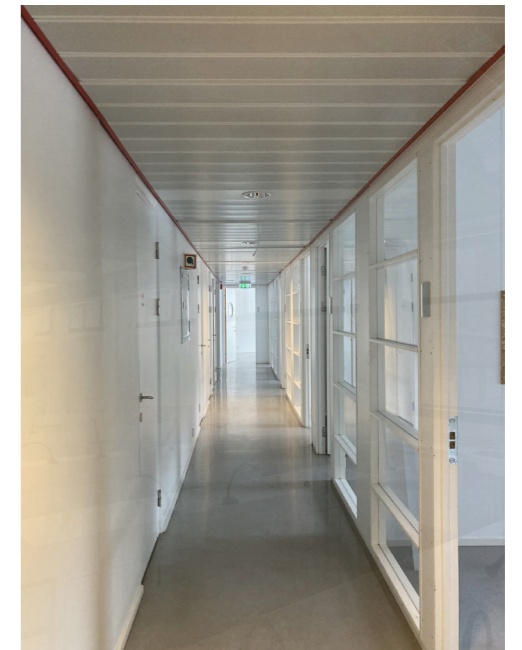
Byggeteknikk: Antatt konstruksjon i betong med rød frilagt tegl

Kjennetegn: Avrundet hjørne mot Ullevålsveien. Synlige betongsøyler i alle etasjer

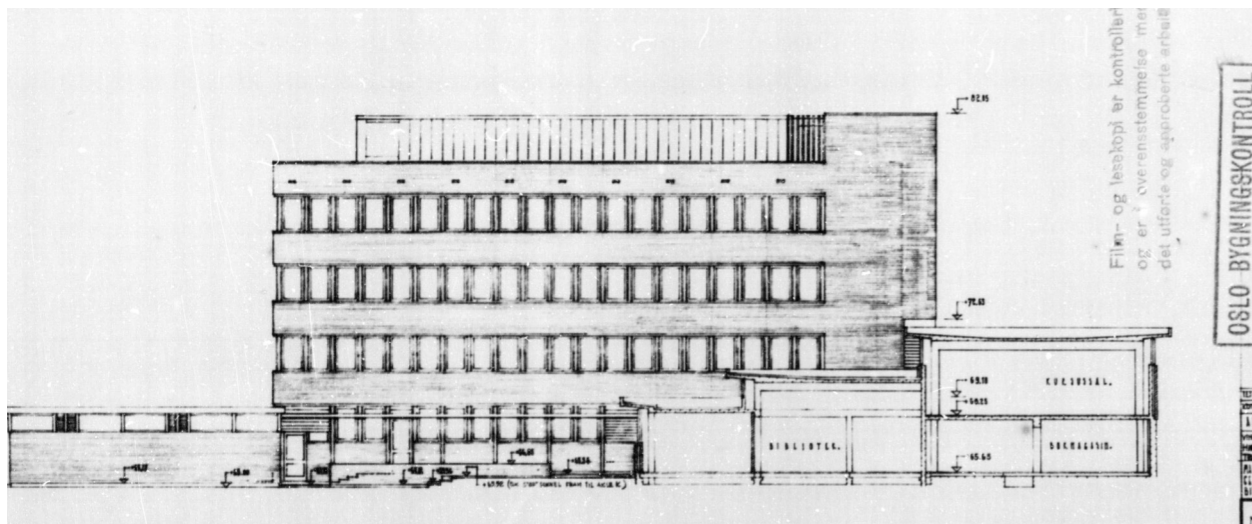
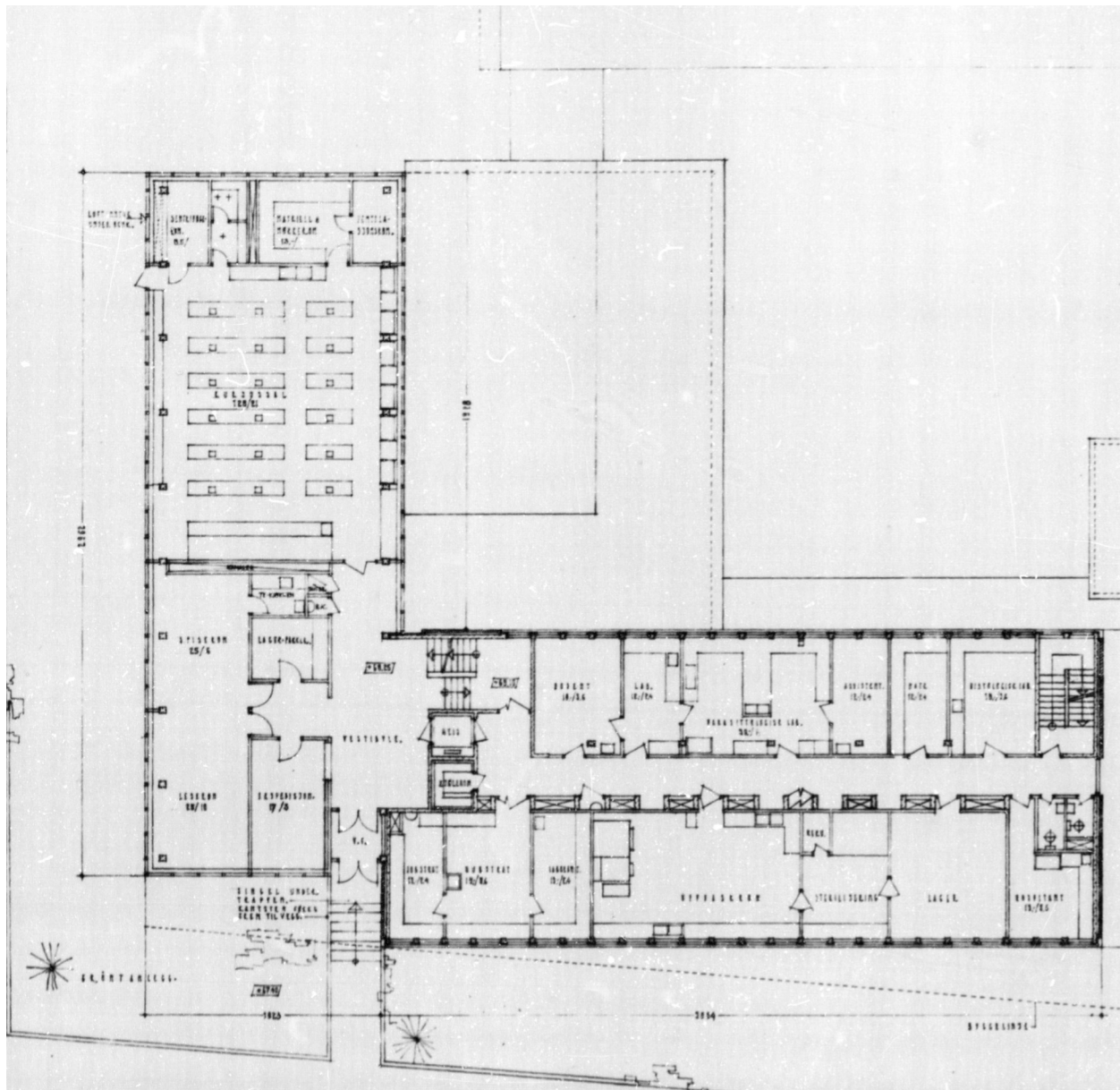
Interiør i Farmakologibygget

Interiør i FBF-bygget

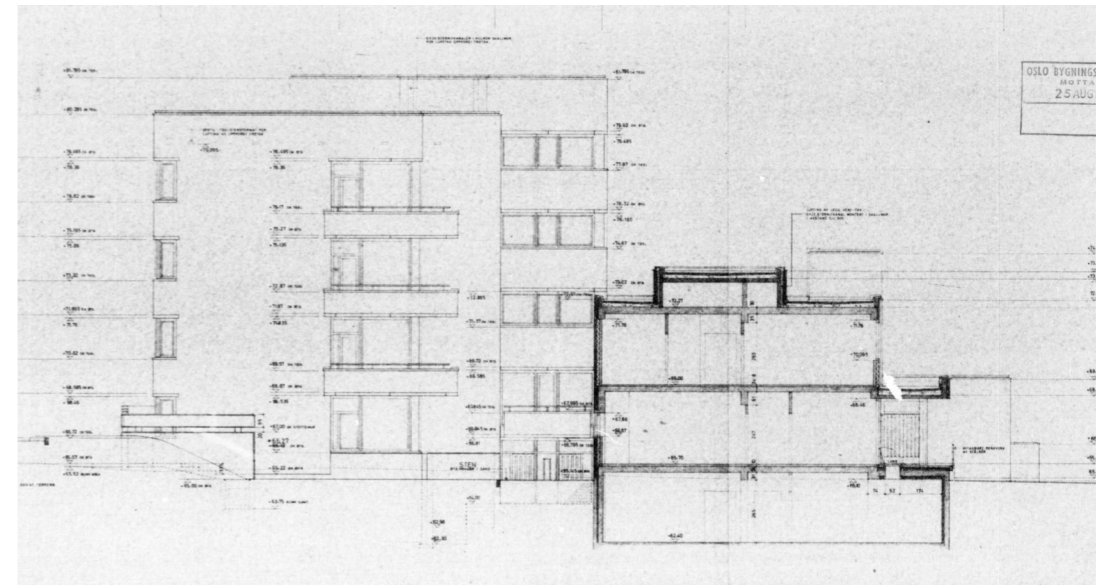
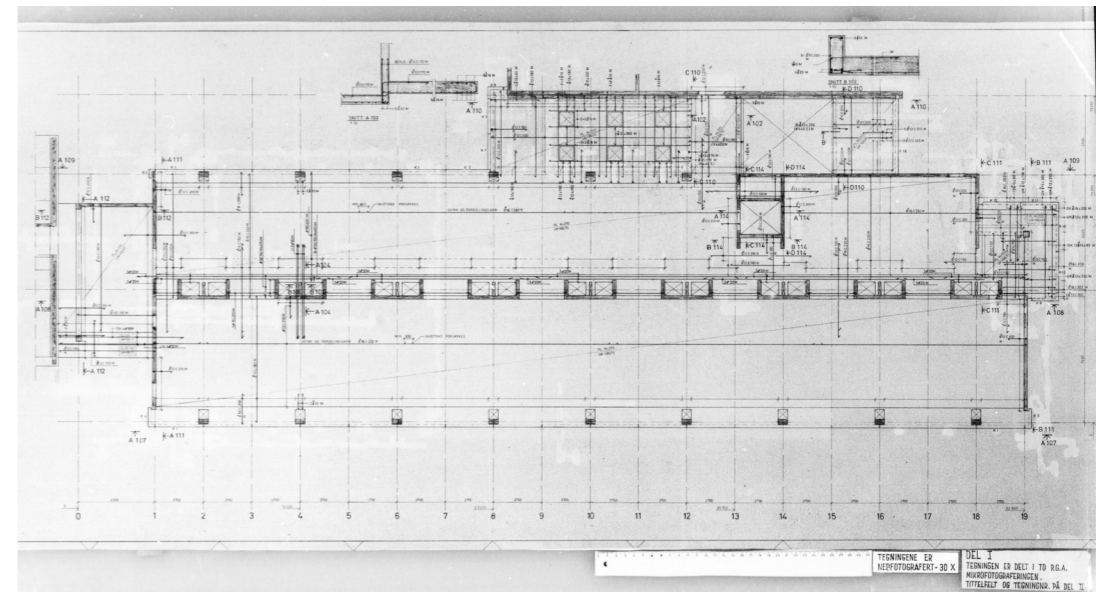
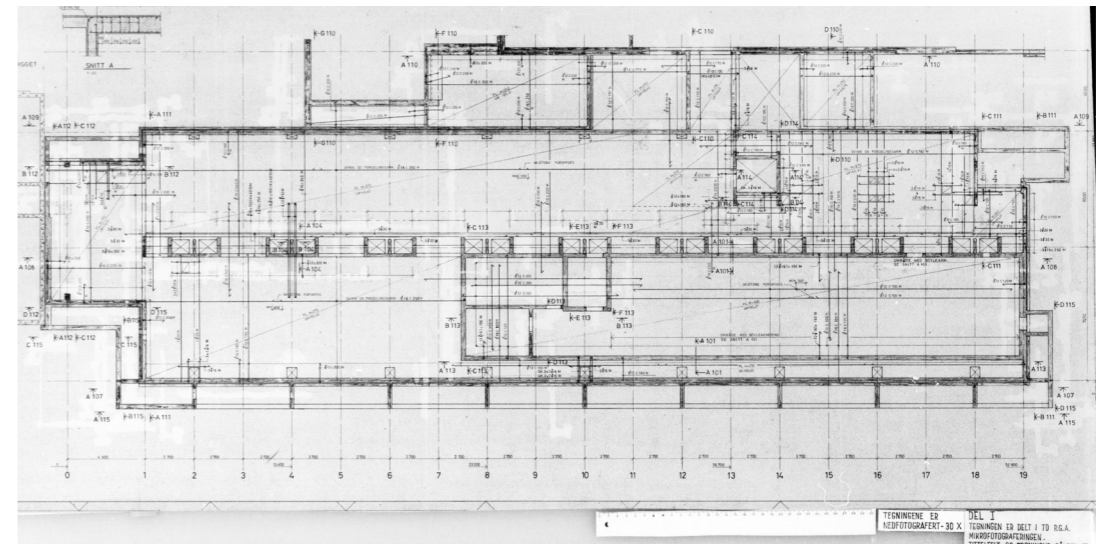

Utsyn fra Laboratoriebygget

Interiør i Fellesbygget

Farmakologibyget

FBF-bygget

Metode

Prosjektet forløper som tre underordnede faser.

Den innledende delen av prosjektet, blikk-fasen, vil inneholde registrering og analyse i en verdisetting av den utvalgte bygningsmasse og utenomhusområde på Veterinærhøgskolen. Undersøkelsen vil gi innsikt i bebyggelsens konstruksjon, utforming og materialer, og videre en avklaring på dagens tilstand. Følgende vil en fenomenologisk analyse gi en avgjørende forståelse av stedets særegne karakter og kvaliteter. Kulturarven på stedet skal være identitetsbærende for den fremtidige utvikling av stedet. Videre skal det vurderes hvilke funksjoner som egner seg til ombruk av bebyggelsen. Samlet setter overnevnte undersøkelser grunnlaget for hvilken bygning/bygninger jeg i det utvalgte området vil arbeide videre med.

Den neste delen av prosjektet, kast-fasen, vil ta med innhentet materiale og erfaringer fra blik-fasen, og danne et utgangspunkt for utforming av et prosjektforslag. Det konkrete nedslaget skal konkretiseres og videreutvikles.

Prosjektets siste fase er utviklingen og ferdigsstillelse av det ferdige prosjekt. Besvarelsen utgjør et sammenhengende arkitektonisk forslag til transformasjon og etterbuk av en utvalgt institusjonsbebyggelse. Skalaene 1:500, 1:50 og 1:5 vil skape sammenheng mellom detaljen og helheten.

Veiledende avleveringskrav

Tegningsmateriale

Situasjonsplan	1:500/1:1000
Plan, snitt og fasade	1:50
Plan, snitt og fasade	1:5

Modeller

Situasjonsmodell
Romlige utsnittsmodeller
Materialeprøver

Visualiseringer

Katalog

Kilder

Oslo kommune. *Inspill til Statsbyggs mulighetsstudie for utvikling av området*. 14.06.17

Statsbygg. *Invitasjon til parallelloppdrag, Adamstuen, etterbruk av statens eiendommer*. 01.09.17

Arntzen, Gunnar m.fl, *Oslo 1960-1980*, Kom forlag, 2008

Butenschøn, Peter, *Veterinærhøgskolen på Adamstuen: En by i byen*, Kulturutrykk på Adamstuen, 2010

LINK Arkitektur, multiconcult, carlberg christensen, *Adamstuen*, februar 2018

Ghilardi+Hellsten Arkitektur, karres+brand, *Campus Adamstuen*, februar 2018

Mad Arkitekter, Dronninga landskap, forsvarsbygg, *Leva urban design, Maks by - maks park*, februar 2018

Tredje natur, Jaja Arkitekter, Hadrian Eiendom, *Adamstuen*, februar 2018

Kulturminnesøk, riksantikvaren, <https://www.kulturminnesok.no/>

<https://vartoslo.no/bydel-st-hanshaugen-elin-karfjell-hanna-e-marcussen/veterinaerhogskolen-pa-adamstuen-overdratt-til-oslo-kommune/345153>

<https://www.aftenposten.no/oslo/i/39lz5P/oslo-kommune-kjoer-veterinaerhoegskolen-stoerste-eiendomskjoe-noensinn>

